

психолого-педагогічних заходів, спрямованих на розвиток навчальної самоєфективності студентів. Подальше дослідження проблеми навчальної самоєфективності та її розвитку в студентів може бути пов'язане з вивченням інших особистісних характеристик, що впливають на відчуття навчальної самоєфективності та саморозвиток.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайдар М. Развитие личностной самоэффективности студентов-психологов на этапе вузовского обучения: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Воронеж, 2008. 260 с.
2. Гончар С. Самоэффективность как профессиональное качество будущих педагогов-психологов. Педагогическое мастерство: материалы междунар. науч. конф. (г. Москва, апрель 2012 г.). Москва: Буки-Веди, 2012. С. 250–253.
3. Кобец В. Концепция самоэффективности и ее использование в процессе подготовки будущих мене-

джерев. Теория і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія : щоквартальний науково-практичний журнал. 2012. № 3. С. 24–30.

4. Первин Л., Джон О. Психология личности: Теория и исследования / Пер, с англ. М. Жамкочьян под ред. В. Магуна. Москва: Аспект Пресс, 2001. 607 с.
5. Бандура А. Теория социального научения. Санкт-Петербург: Евразия, 2000. 320 с.
6. Clark R. E. Learning from media: Arguments, analysis, and evidence. Greenwich CT: Information Age Publishing. 2001. URL: <http://books.google.com/books?id=uPVHf35hKcYC>
7. Lenz E.R., Shartridge-Baggett, L.M. Self-efficacy in nursing: research and measurement perspectives. Springer Publishing Company, NY; 2001. P. 16–23.
8. Nelson D.B. and Cooper N.C. (2014). Academic self-efficacy: The cornerstone of freshmen success. URL: <http://www.nacada.ksu.edu>
9. Peer K. S. (2002), Sociocultural Learning Theory in Practice. Implications for Athletic Training Educators. JAthl Train. 2002. Vol. 37. № 4. P.136–140.

УДК 159.954.4:373.2

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ЗМІСТОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Грузинська І.М., аспірант кафедри психології
факультету філософської освіти і науки

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті проаналізовано актуальність змістових та організаційних аспектів психологічного забезпечення розвитку творчої уяви старших дошкільників. Представлено різні альтернативні програми розвитку дітей. Обґрунтовано необхідність здійснення розвиваючої роботи у дошкільних навчальних закладах відповідно до варіативної та інваріативної частин програм. Описано модель психологічних умов розвитку творчої уяви старших дошкільників. Визначено концептуальні положення, які покладені в основу зазначеної моделі. Запропоновано авторське методичне забезпечення програми розвитку творчої уяви дошкільників.

Ключові слова: *модель, організаційно-змістовий аспект, творча уява, методи розвитку творчої уяви, психологічні умови.*

В статье проанализирована актуальность содержательных и организационных аспектов психологического обеспечения развития творческого воображения старших дошкольников. Представлены различные альтернативные программы развития детей. Обоснована необходимость осуществления развивающей работы в дошкольных учебных заведениях в соответствии с вариативной и инвариативной частью программ. Описана модель психологических условий развития творческого воображения старших дошкольников. Определены концептуальные положения, которые составляют основу указанной модели. Предложено авторское методическое обеспечение программы развития творческого воображения дошкольников.

Ключевые слова: *модель, организационно-содержательный аспект, творческое воображение, методы развития творческого воображения, психологические условия.*

Hruzynska I.M. MODEL OF FORMING THE CREATIVE IMAGINATION OF CHILDREN OF THE SENIOR PRESCHOOL AGE: CONTENTFUL AND ORGANIZATIONAL ASPECTS

The article analyzes the relevance of the substantive and organizational aspects of psychological support for the development of the creative imagination of senior preschoolers. Various alternative development programs for children have been analyzed. The necessity of realization of developing work in preschool educational institutions in accordance with the variative and invariant part of the programs is substantiated. A model of psychological conditions for the development of the creative imagination of senior preschoolers is presented. The conceptual provisions that form the basis of this model are determined. Proposed author's methodical support for the development of the creative imagination of preschool children.

Key words: *model, organizational-content aspect, creative imagination, methods of creative imagination development, psychological conditions.*

Постановка проблеми. Аналіз сучасної державної освітньої політики дає нам підстави розглядати освіту технологічною інновацією, спрямованою на створення умов, здатних забезпечити активізацію та розвиток творчих можливостей дітей. Оновлене суспільство потребує створення нових освітніх концепцій, шляхів, засобів, методів перетворення у всіх сферах життєдіяльності. Саме тому виникає потреба виховання інноваційної, креативної особистості та розроблення нових, сучасних методів розвитку творчої уяви.

Однією з тенденцій сучасної дошкільної освіти є зростання інтересу до креативного розвитку, який виявляється в системі творчої підготовки майбутньої інноваційної особистості, яка починається з дошкільного віку і здійснюється впродовж життя. Спираючись на ці підстави, нами була розроблена модель програми розвитку творчої уяви та методичні рекомендації з наочним доповненням до неї.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Під час розроблення авторської програми ми опрацювали різні альтернативні програми, покликані розвивати як окремі сторони психіки, так і особистість дитини в цілому. Нами було розглянуто та проаналізовано програму розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі», програму розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», парціальну програму з організації театралізованої діяльності у дошкільному навчальному закладі «Граїлик», програму «Дитина в дошкільні роки», комплексну освітню програму для дошкільних навчальних закладів «Світ дитинства», парціальну програму з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом» та інші [8].

Результати аналізу базувалися на визначенні відповідності програм до зазначених нами підходів та виділенні головної ознаки, під якими ми розуміємо наявність у програмах складника розвитку творчої особистості.

Здійснивши аналіз сучасних програм та зосередившись на розділі «Творча діяльність» щодо програмного забезпечення розвитку творчої уяви, можна констатувати, що у більшості дошкільних програм наявні акценти на розвиток творчості. Проте лише в окремих програмах зазначені акценти є певною мірою локалізованими, системними та комплексними. У цьому плані вважаємо доцільним звернути увагу на програму «Дитина», в якій представлений підрозділ, що стосується розвитку творчості та творчих здібностей дітей на кожному віковому етапі, і та програму «Соняшник», у якій є

розділ, присвячений розвитку і вихованню здібностей та творчості.

Помітний креативний потенціал має програма «Впевнений старт», яка розрахована на розвиток старших дошкільників та відповідає положенням концепції освітньої реформи «Нова українська школа». Головним завданням програми є спрямованість педагогів на особистісний розвиток дошкільників. Акцент робиться на ігровій діяльності.

Таким чином, здійснивши аналіз низки програмного забезпечення розвитку дітей дошкільного віку, ми дійшли висновку, що у цих програмах спостерігається спрямованість освітнього процесу на розвиток особистості, що базується на особистісно-орієнтованому напрямі виховання та розвитку базових якостей особистості, вихованні ініціативності у провідному виді діяльності – грі. Значна кількість діючих програм (згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти) розкриває деякі аспекти, які сприяють розвитку творчої уяви. Проте ми вважаємо, що для розвитку творчості цього недостатньо.

Для ефективного розвитку творчої, інноваційної особистості потрібно у варіативний складник дошкільних програм (відповідно до Базового компонента), врахувавши індивідуальні освітні запити, ввести освітню лінію «Крок до творчості», яка буде направлена на цілеспрямований розвиток усіх компонентів творчої уяви дошкільника.

Змістовним наповненням зазначеної освітньої лінії може бути запропонована нами авторська організаційно-методична модель забезпечення психологічних умов розвитку творчої уяви.

В основу розроблення моделі покладено положення про сензитивність періоду (Л.С. Виготського, В.В. Давидова, А.В. Запорожця, Д.Б. Ельконіна, О.М. Дьяченко, Г.Г. Кравцова, В.Т. Кудрявцева, Н.Н. Палагіної тощо). За твердженням цих учених-психологів, центральним психологічним новоутворенням в дошкільному віці є уява, а в старшому дошкільному віці – творча уява. В основу дослідження нами покладено особистісно-орієнтований підхід (В.П. Бех [1]); генетичний підхід (С.Д. Максименко [7]) та концепцію діяльнісного підходу в психічному розвитку особистості (О.М. Леонтьєв [6]). Відповідно до зазначених підходів, ми врахували всі психологічні механізми, що лежать в основі творчої діяльності.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні й обґрунтуванні програми психологічних умов розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку, окресленні її змістових та організаційних аспектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Змістова основа моделі розвитку

творчої уяви старших дошкільників передбачає необхідність реалізації мети, завдань, принципів процесу розвитку творчої уяви та зумовлена метою розвинути інноваційну особистість XXI століття. Варто зауважити, що змістова основа спричиняє реалізацію моделі та виконання низки завдань, зокрема формування позитивного ставлення дошкільників до творчої діяльності; підготовку дітей до творчої роботи; створення сприятливих психологічних умов для розвитку творчої уяви.

В організаційно-змістовному аспекті запропонована модель базується на теоретичних та практичних прийомах, методах вирішення різноманітних завдань творчого характеру.

Модель передбачає три взаємопов'язані етапи, які впливають на розвиток когнітивного, мотиваційного, діяльнісного, соціально-комунікативного та емоційного компонентів творчої уяви, а саме:

I етап – мотиваційно-пізнавальний (мотиваційно-збагачувальний)

II етап – діяльнісно-комунікативний

III етап – гедоністично-емоційний.

Головною взаєпов'язуючою психологічною умовою, яка об'єднує всі компоненти, є психологічна безпека.

Специфіка нашого дослідження вимагала творчого підходу до впровадження програми розвитку, високої психологічної майстерності та створення позитивної емоційної атмосфери. Поставлені нами завдання вирішувались як під час занять, так і після них. Провідним видом діяльності під час формувального експерименту була гра, яка комбінувалась із різними елементами методик. У програмі застосовувалися методи і прийоми групової та індивідуальної роботи, запропоновані Дж. Радарі, В.О. Сухомлинським, Г.Т. Орлановою, О.Є. Кравцовою, які були модифіковані й адаптовані нами для виконання поставлених завдань. Окрім цього, у програмі використовувалися вправи і прийоми, створені нами самостійно, умовно відмічені позначкою «*».

Проаналізувавши дослідження та узагальнивши досвід науковців, подаємо орієнтовну модель формування творчої уяви в старших дошкільників (рис. 1).

Методики підібрано з урахуванням послідовної реалізації відповідно до визначених нами етапів.

Системність запропонованої моделі передбачає наявність сукупності закономірних функціонально-пов'язаних компонентів, котрі утворюють цілісну систему: когнітивного, мотиваційного, діяльнісного, соціально-комунікативного, емоційного. Реалізація зазначених компонентів покли-

кана забезпечити самодостатню ефективність функціонування системи, її планомірний, прогресивний розвиток, що базується на науково-обґрунтованих прогнозах. Систематизація вищезазначених компонентів дає можливість виокремлення окремих етапів реалізації моделі психологічних умов розвитку творчої уяви. До таких етапів належить мотиваційно-пізнавальний, діяльнісно-комунікативний та гедоністично-емоційний (рис. 1).

Провідною ідеєю реалізації зазначеної моделі є створення творчого освітнього середовища та сприятливих психологічних умов для розвитку творчої уяви дитини, яке спрямоване на підтримку творчого світосприйняття, забезпечення кожній дитині вільного вибору навчальних ролей, відхід від шаблонного типу мислення, створення сприятливого психологічного комфорту і ситуації успіху, можливості адекватно виражати свої емоційні враження та продукувати новий оригінальний продукт творчої уяви.

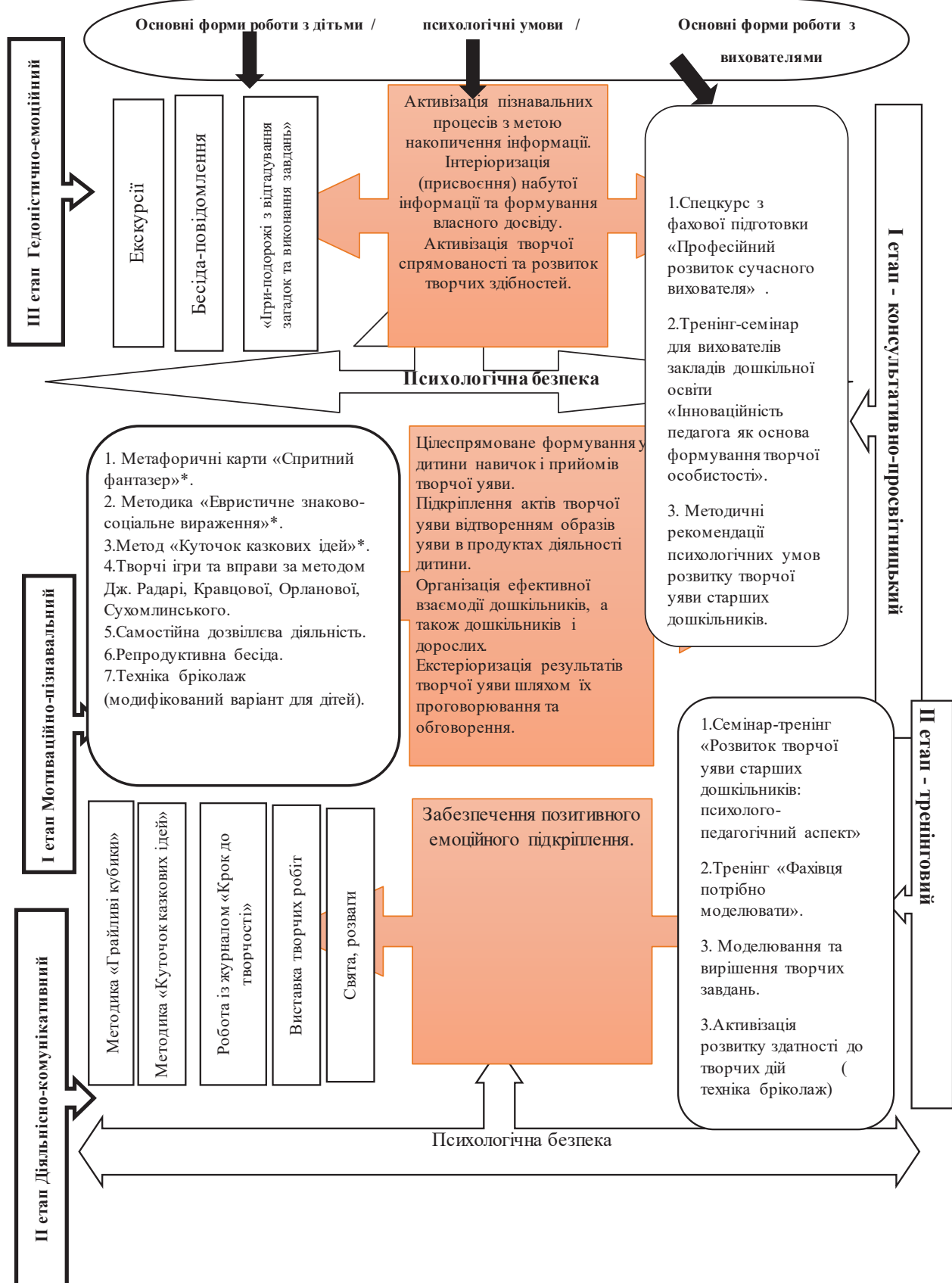
Змістове наповнення запропонованої моделі здійснюється через розроблення та запровадження спеціальної програми, яка передбачає систему методик, творчих завдань та ігор, спрямованих на розвиток творчої уяви дошкільників у тісному взаємозв'язку з іншими психічними процесами.

Опишемо детальніше зміст заходів, що включалися у програму розвитку творчої уяви старших дошкільників.

Реалізуючи програму розвитку творчої уяви, ми намагалися організувати діяльність дітей відповідно до поставлених перед нами завдань, урахуовуючи аспекти самостійності, творчості, інтересу, здобуття нових знань та досвіду (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення).

Під час формування програми ми використовували як авторські методи, так і методи, розроблені іншими дослідниками. Зокрема нами розроблені такі методики, як метафоричні карти «Відтілки творчості», «Евристичне знаково-соціальне вираження», «Куточок казкових ідей», методика «Казкова гра-подорож», «Грайливі кубики».

На першому етапі використовуємо методику «Казкова гра-подорож». Мета – сприяти емоційно-позитивному стану дітей та інформаційному збагаченню. Гра-подорож має узагальнюючий характер. Діти мандрують, наприклад, сторінками свійського двору, відгадують загадки та обмінюються досвідом. У кінці подорожі виконують завдання відповідно до презентації. Наступним завданням, яке отримують діти, є спільний малюнок на тему «Фантастичне свійське подвір'я». Після того, як малю-

нок намальовано, потрібно розповісти про нього.

Ця методика має ще один варіант виконання, суть якого полягає у взаємопов'язуючій подорожі (має вигляд гри), де потрібно виконати із героями завдання, щоб повернутися додому. Цей метод активізує творчу уяву, викликає інтерес та мотивацію до творчої роботи.

Другий етап характеризується такими методиками:

1) «Метафоричні карти «Відтінки творчості». Мета – стимулювання творчої уяви за допомогою комплексу абстрактних та сюжетних картинок. Напрямок роботи – розвивально-корекційний. Психологічний зміст: послаблюють внутрішнє напруження й опір, створюють атмосферу безпеки і довіри, дозволяють моделювати ситуації майбутнього, є інструментом пошуку і моделювання проблемних рішень та методом вирішення проблемних ситуацій. Методика складається з трьох варіантів: гра «Спритний фантазер», гра «Чарівне перевтілення» та проєкція уяви «Детективні ситуації».

2) «Евристичне знаково-соціальне вираження». Мета – розвиток продуктивного творчого мислення, пізнання нового. Методика складається з III етапів. Суть методики полягає в тому, що внутрішній образ виходить назовні й шляхом обговорення удосконалюється і переноситься в нові образи.

3) «Куточок казкових ідей». Мета – забезпечити відповідну рухову активність дітей, розвиток творчої уяви за допомогою театралізованої діяльності. Психологічний зміст – максимальна стимуляція стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, самостійності прийняття рішень та створення максимально сприятливого психологічного клімату під час обговорення та подальшого проєктування створеної вистави. За допомогою зазначеної методики забезпечується соціально-комунікативний компонент. Методика складається з чотирьох етапів. Перший етап – вибір головного сценариста. Другий – створення власної казки, історії. Третій – театралізована вистава власної казки. Четвертий – фотозвіт, обмін емоціями. Зазначена методика продовжується і на третьому етапі.

На третьому етапі ми використовуємо методику «Грайливі кубики». Мета – розвиток творчої уяви дитини, вміння використовувати різні прийоми уяви та отримання емоційного задоволення. Психологічний зміст: ігрове поле для гри складається із відповідних секторів, які допомагають дитині емоційно збагатитися та ставлять перед нею творчі завдання, які вимагають

гнучкості уяви, ламають створені шаблони мислення та дають змогу активізувати всі процеси мислення для вирішення поставленого завдання. Можливі два варіанти гри.

Також ми вважаємо доцільним використати у нашій програмі методики інших авторів, виходячи з їх високого науково-інноваційного та розвиваючого потенціалу, які використовуються на першому та другому етапі програми. До таких методик належить методика «Де чие місце?» (О.Є. Кравцової), модифікована методика за Г.Т. Орлановою «Склади казку», модифікована нами методика «Що ти бачиш в хмаринці» на основі методу В.О. Сухомлинського «Заняття під відкритим небом», моделювання казкових сюжетів за методикою Дж. Радарі, модифікована нами методика «Техніка бріколаж» за Н.М. Стеценко, І.І. Карташовою [9]. Крім зазначених методів, нами було визначено добірку творчих ігор для самостійної ігрової діяльності.

Окрім того, нами було розроблено ілюстрований дитячий журнал «Крок до творчості» [3], розрахований для роботи як у ДНЗ, так і вдома, як у групі, так й індивідуально. Ми розраховували, що наше розвивально-ігрове видання допоможе навчити дітей у «нічому» бачити «дещо», пробудить творчий інстинкт, підкаже, як подолати шлях від появи ідеї до отримання творчого продукту, сформує мотивацію до створення нового та дасть змогу пізнати радість від розуміння «Я можу».

Ми вважаємо, що реалізація цілісної моделі розвитку не можлива без професійної креативності вихователів дошкільних навчальних закладів. Такий висновок ґрунтується на результатах досліджень таких науковців, як О.С. Донченко, Н.В. Гавриш, О.А. Половіна, Х. Барна, О.М. Дубаснюк, О.О. Вознюк, Г.В. Беленька та інші.

На думку О.С. Донченко, професійна креативність вихователя ДНЗ є одним із ключових показників творчої педагогічної діяльності, а тому і творчої діяльності дитини загалом [4]. Очевидно, що тут має місце ототожнення творчого креативного підходу вихователя із творчим підходом його вихованця. Автором був розроблений арт-терапевтичний «Альбом професійної креативності майбутнього вихователя ДНЗ», який спрямований на рефлексивний аналіз рівня власної креативності, визначення бар'єрів, що перешкоджають творчій діяльності, та умов, які сприяють розвитку професійної творчості вихователя ДНЗ тощо.

Окреслені нами теоретичні основи у формуванні творчості вихователів ДНЗ лягли в основу спецкурсу з фахової підготовки «Професійний розвиток сучасного вихователя». Під час розроблення програми

спецкурсу ми використовували напрацювання Л.В. Долинської [5], О.М. Гриньова [5], О.С. Донченко, Н.М. Стеценко, І.І. Карташова, О.Ю. Чекстере. Структура роботи із вихователями та майбутніми вихователями (студенти 3–4 курсу) складалась із 2 етапів: консультативно-просвітницький та тренінговий.

Висновки з поведеного дослідження.

Опис програми психологічних умов розвитку творчої уяви старших дошкільників здійснено на основі наявних теоретичних та емпіричних досліджень, що потребують перевірки. Охарактеризована програма розвитку є цілісною моделлю, поетапною роботою з дітьми старшого дошкільного віку та вихователями і батьками. Ми вважаємо, що основні етапи становлення дитячої творчості тісно пов'язані з творчими можливостями дитини та розвитку її творчої уяви.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн.: Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ: Либідь, 2003. 344 с.;
2. Ванник М.Э. Индивидуальный подход к развитию творческого воображения младших школьников: дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.01. Ярославль, 2006. 228 с.
3. Грузинська І.М. Крок до творчості. Пошуки подарунків для іменинниці. Львів: Укр. акад. друкарства, 2018. 20 с.
4. Донченко О.С. Модель розвитку професійної креативності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами арт-терапії в освітньому процесі педагогічного вузу. Молодий вчений. Херсон: Гельветика, 2017. Т. 48. №. 8. С. 161–165.
5. Долинська Л.В., Гриньова О.М. Особистісно-професійне зростання: психологічні тренінги: навчально-методичний посібник / За ред. проф. Л.В. Долинської, проф. О.В. Темрук. Становлення професійного самовизначення майбутніх фахівців подвійних спеціальностей. Київ: Каравела, 2017. С. 256–312.
6. Леонтьев А.Н. Деятельность и личность. Вопросы философии. 1974. № 4. С. 87–97; № 5. С. 65–78.
7. Максименко С.Д. Генетична психологія особистості: психічний розвиток і навчання. Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. Вип. 31. С. 7–19.
8. Програми розвитку дітей // Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej> (дата звернення: 06.07.2018).
9. Стеценко Н.М., Карташова І.І. Сучасні технології формування креативності майбутніх фахівців. Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні. Зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конфер. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 113–117.